

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060101

DOM
2025-02-05
Stockholm

Mål nr
M 521-24

Sid 1 (9)

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Umeå tingsrätt, mark- och miljödomstolen, dom 2023-12-19 i mål nr M 783-23,
se bilaga A

PARTER

Klagande

J.H.

Ombud: Advokat J.N.
Ahlgrens Advokatbyrå HB
Box 137
901 04 Umeå

Motpart

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Umeå kommun
901 84 Umeå

SAKEN

Föreläggande om återställandeåtgärder med anledning av otillåten vattenverksamhet
berörande samfälligheten A i Umeå kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom och länsstyrelsens beslut och upphäver i sin helhet Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Umeå kommuns beslut den 4 juli 2022 (ärendenr 2019-4654, beslutsnr 2022-1000) om föreläggande om återställandeåtgärder med anledning av otillåten vattenverksamhet.

Dok.Id 2155320

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.avd6@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

J.H. har i första hand yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Umeå kommuns föreläggande i sin helhet. I andra hand har han yrkat att mark- och miljödomstolens dom ska upphävas och målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för förnyad handläggning, i allt fall att föreläggandet ska ändras på så vis att inga massor ska återföras till vattnet utan att dessa endast ska bortföras från uppläggningsplatsen inom samfälligheten A.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Umeå kommun har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

UTVECKLING AV TALAN OCH UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

J.H. har vidhållit det han tidigare har anfört och tillagt följande.

Det finns skäl för undanröjande och återförvisning eftersom mark- och miljödomstolens dom är otydlig. Det framgår inte klart om han ska vidta någon åtgärd med de muddermassor som lagts upp inom samfälligheten A eller om han kan låta dem ligga kvar utan att riskera att inte följa föreläggandet.

Det beslutade sättet för återställande av vattenområdet är kontraproduktivt. Återställning med sand, grus eller sten har över huvud taget inte diskuterats i målet. Det normala är att återställning sker med samma eller i vart fall samma typ av massor. Utan koppling till muddermassorna saknas koppling till mängden massor som ska användas. Att det skulle röra sig om 250 m³ massor bygger inte på några mätningar av det muddrade området utan är en ren uppskattning. Om återställning sker med sten kan återställandet leda till att det bildas högar upp till ytan som blir kvar under överskådlig tid. Ett återställande med inerta massor som måste köpas in utifrån är mer ingripande, kostsamt och betungande för honom. Mark- och miljödomstolen har genom denna ändring gått utöver ramen för processen.

Lovö bys samfällighetsförening ger alltså inte tillträde till samfälligheten A och han har därför inte möjlighet att följa föreläggandet.

J.H. har i Mark- och miljööverdomstolen även åberopat yttrande från Emcon Miljökonsult AB, yttrande från ägarna till grannfastigheterna B, C och D, yttrande från Lovö bys samfällighetsförenings kassör respektive ordförande, kartor och fotografier.

Nämnden har tillagt följande.

Nämnden anser att det är utrett att det är miljömässigt motiverat att återställning ska ske. Även om det vore önskvärt att avlägsna det befintliga muddermassorna är frågan om återställning av vikens botten det väsentligaste i målet. Om återställning ska ske med befintliga muddermassor eller inerta massor överlåter nämnden till domstolen att bedöma. Om inerta massor ska användas bedömer nämnden att sten av storleken 20–200 mm är acceptabelt. Återställande enligt föreläggandet förutsätter inte användning av tunga maskiner. De yttranden som J.H. har gett in ger inte uttryck för samfällighetsföreningens uppfattning. Kommunens representant i styrelsen har inte tillfrågats. Samfällighetsföreningen medger numera markåtkomst.

Nämnden har i Mark- och miljööverdomstolen åberopat yttrande från Lovö bys samfällighetsförenings ordförande.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Handläggningen i Mark- och miljööverdomstolen

Mark- och miljööverdomstolen har i samband med att målet föredragits tagit del av förhöret vid mark- och miljödomstolen med K.K. genom uppspelning av ljud- och bildupptagningen.

Den tidigare domstolsprövningen

Den tidigare domstolsprövningen innebär att det är klarlagt att J.H. i egenskap av verksamhetsutövare har genomfört muddring i Långsmalviken i Holmsund, att muddring skett utöver vad som anmälts 2019 och att muddringen därmed utgjorde otillåten vattenverksamhet, att muddringsmassorna lagts upp inom samfälligheten A och att det fanns fog för ett föreläggande riktat mot J.H. att redovisa en plan för hur återställning av det otillåtet muddrade vattenområdet skulle ske. Prövningen innefattade inte något slutligt ställningstagande till om det är miljömässigt motiverat att genomföra ett återställande av vattenområdet. (Se Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom den 16 augusti 2021 i mål nr M 3344-20.)

Mark- och miljödomstolens prövning enligt den nu överklagade domen

Nämnden har beslutat ett för J.H. betungande föreläggande berörande dels det muddrade vattenområdet, dels de muddermassor som lagts upp inom samfälligheten A. J.H. påkallade i mark- och miljödomstolen att föreläggandet skulle upphävas i sin helhet. Även om det borde ha kommit till tydligare uttryck i domslutet, får den nu överklagade domen uppfattas på så sätt att mark- och miljödomstolen har ändrat nämndens beslut avseende det muddrade vattenområdet så att J.H. ska återställa vattenområdet genom att tillföra inerta och rena massor, men att föreläggandet har upphävts i den del det avser åtgärder avseende de upplagda muddermassorna. Nämnden har inte överklagat mark- och miljödomstolens dom och har dessutom i sin svarsskrift angett att det är återställningen av vikens botten som är det väsentliga. Mark- och miljööverdomstolens prövning omfattar därmed endast den kvarstående delen av föreläggande, dvs. återställandet av vattenområdet.

Rättsliga utgångspunkter för avhjälpandeansvar med anledning av den otillåtna muddringen

Nämnden har i föreläggandet den 4 juli 2022 bedömt att J.H. ska genomföra ”återställning” av det muddrade området och upplägningsområdet. Enligt

nämnden har muddringen och uppläggningsen av muddermassorna förändrat livsvillkoren för växter och djur på ett negativt sätt. Nämnden har, förutom den så kallade försiktighetsprincipen i 2 kap. 3 § miljöbalken som gäller för alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd, angett att föreläggandet grundas på 26 kap. 9 § miljöbalken. I den senare bestämmelsen anges att en tillsynsmyndighet i det enskilda fallet får besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska följas.

Som mark- och miljödomstolen har anfört följer det av 2 kap. 8 § miljöbalken att alla som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som medfört skada eller olägenhet för miljön ansvarar för att denna avhjälpas i den omfattning det kan anses skäligt enligt 10 kap. samma balk.

Mark- och miljööverdomstolen understryker att avhjälpandeansvarets omfattning preciseras i 10 kap. miljöbalken och att det därför, för att det ska bli aktuellt att förelägga en verksamhetsutövare att vidta *avhjälpandeåtgärder*, krävs att det kan konstateras att det föreligger en föroreningsskada eller en allvarlig miljöskada i den mening som avses i 10 kap. 1 § miljöbalken. En annan sak är att ett föreläggande om *undersökningar* kan beslutas med stöd av 26 kap. 9 och 22 § miljöbalken utan att en sådan miljöskada har konstaterats (se t.ex. MÖD 2020:38 *Gropen på Ekerö* med där angivna hänvisningar till praxis). Det är också en annan sak att tillsynsmyndigheten kan ålägga en verksamhetsutövare att vidta rättelse avseende en pågående otillåten verksamhet.

Det är skadans effekt – dess allvar – som utgör skiljelinjen mellan föroreningsskada och allvarlig miljöskada. Tröskeln för en allvarlig miljöskada är högre än för en föroreningsskada. (Se Bengtsson m.fl., Miljöbalken, JUNO 2024 version 23, kommentaren till 10 kap. 1 §.) Någon föroreningsskada aktualiseras inte i detta fall. Den skada som det kan vara fråga är en allvarlig miljöskada genom påverkan på ett vattenområde om den har en betydande negativ effekt på kvaliteten på vattenmiljön (se 10 kap. 1 § andra stycket 2 miljöbalken, ”vattenskada”) eller att den i en betydande omfattning skadar eller försvårar bevarandet av en skyddad djur- eller växtart eller livsmiljön för

en sådan art (se 10 kap. 1 § andra stycket 3 b eller c miljöbalken, ”skada på den biologiska mångfalden”). Avhjälpandeansvaret för allvarliga miljöskador syftar till att genomföra miljöansvarsdirektivet (direktiv 2004/35/EG om miljöansvar för att förebygga och avhjälpa miljöskador). Regeringen har i förordningen (2007:667) om allvarliga miljöskador (miljöskadeförordningen) meddelat föreskrifter som kompletterar bestämmelserna i 10 kap.

Definitionen av vattenskada i miljöansvarsdirektivet är kopplad till ramdirektivet för vatten (direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område). Skador på vatten är enligt miljöansvarsdirektivets artikel 2.1 b) skador som har betydande negativa effekter på det berörda vattnets ekologiska, kemiska eller kvantitativa status eller ekologiska potential, enligt definitionerna i ramdirektivet för vatten. (Se prop. 2006/07:95 s. 47 och 3 § miljöskadeförordningen.)

För att en allvarlig miljöskada ska anses föreligga genom skada på den biologiska mångfalden krävs en betydande negativ effekt när det gäller möjligheterna att uppnå eller bibehålla en gynnsam bevarandestatus för en skyddad livsmiljö eller skyddad art. (Se prop. 2006/07:95 s. 46 och 4–7 § miljöskadeförordningen.)

Den som är ansvarig för avhjälpandet av en allvarlig miljöskada genom påverkan på ett vattenområde eller skada på den biologiska mångfalden ska utföra eller bekosta det avhjälpande som behövs för att omedelbart förebygga ytterligare skada på miljön, återställa miljön till det skick som den skulle ha varit om skadan inte hade uppstått, kompensera för förlorade miljövärden i avvaktan på återställande och kompensera för förlorade miljövärden på annat sätt, om ett återställande inte är möjligt (se 10 kap. 5 § miljöbalken). Enligt 8 § miljöskadeförordningen är utgångspunkten för att bestämma åtgärder för avhjälpande att man först ska beakta möjligheten till naturlig återhämtning utan avhjälpandeåtgärder.

Bedömningen i detta fall

Muddringen 2019 har avsett ett inte obetydligt område, ca 500 m², i en skyddad, grund vik. Enligt den rapport som J.H. har inhämtat från Pelagia Nature & Environment AB 2023 har en uppskattningsvis 150 m lång fåra muddrats längs vikens östra strand. Enligt rapporten var medeldjupet för de muddrade områden som undersöktes ca 1,2 m, medan den icke-muddrade botten var betydligt grundare med ett medeldjup om ca 0,5 m.

Det tillgängliga underlaget ger inte stöd för slutsatsen att muddringen har medfört en betydande negativ effekt när det gäller möjligheterna att uppnå eller bibehålla en gynnsam bevarandestatus för skyddade livsmiljöer eller skyddade arter. Muddringen kan därmed inte anses ha orsakat någon allvarlig miljöskada på den biologiska mångfalden.

Med utgångspunkt i vad som är upplyst om förhållandena i vattenområdet och med beaktande av omfattningen av muddringen konstaterar Mark- och miljööverdomstolen att det i och för sig finns visst fog för att anta att konsekvenserna av muddringen, i direkt anslutning till att åtgärden genomfördes, var så pass allvarliga att en sådan betydande negativ påverkan på kvaliteten på vattenmiljön som är att betrakta som en allvarlig miljöskada i den mening som avses i 10 kap. 1 § andra stycket 2 miljöbalken kan ha uppkommit. Föreläggandet om avhjälpande har emellertid meddelats flera år efter att muddringen genomfördes och frågan om det föreligger en allvarlig miljöskada som kan föranleda krav på avhjälpandeåtgärder bör i den situationen bedömas med utgångspunkt i förhållandena vid tidpunkten för föreläggandet.

Nämnden har inte lämnat någon närmare redogörelse för förhållandena i vattenområdet vid tiden för föreläggandet. Av den undersökning som Pelagia Nature & Environment AB har genomfört framgår att den muddrade rännan har återhämtat sig och återkoloniserats med omgivande växter och ytterligare någon art. Beträffande bottenfaunan går det inte att se några större skillnader mellan det muddrade och det icke-muddrade området och inget tyder på att muddringen har inneburit någon långtgående försämring av habitatet för bottenfaunan. Att, som mark- och miljödomstolen har fram-

hållit, det muddrade området i viss utsträckning har återkoloniserats av arter som föredrar ett relativt sett större vattendjup är enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning inte tillräckligt för att komma till slutsatsen att det i dag föreligger en sådan allvarlig miljöskada som är en förutsättning för ett föreläggande om avhjälpandeåtgärder.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar dock att bedömningen blir densamma även med utgångspunkt i att ett avhjälpandeansvar föreligger genom att en allvarlig miljöskada uppkom på grund av muddringen och att denna till viss del kvarstår. Vid en bedömning enligt 10 kap. 5 § miljöbalken anser Mark- och miljööverdomstolen att en återutfyllnad av det muddrade området inte kan anses miljömässigt motiverad. En återutfyllnad skulle visserligen återställa ett lägre vattendjup och ge bättre förutsättningar för de arter som gynnas av grundare vatten. Samtidigt skulle återutfyllnaden på motsvarande sätt som den tidigare muddringen medföra att botten åter blir inert under viss tid. Som anges i 8 § miljöskadeförordningen ska möjligheten till naturlig återhämtning utan avhjälpandeåtgärder alltid beaktas i första hand.

Sammanfattningsvis innebär detta att mark- och miljödomstolens dom ska ändras och föreläggandet upphävas i sin helhet.

Vid denna bedömning saknas det anledning att ta ställning till J.H.s övriga invändningar. Mark- och miljööverdomstolen understryker dock att det måste betraktas som ett rättegångsfel att mark- och miljödomstolen med anledning av J.H.s överklagande, men utan att ge honom möjlighet att yttra sig i frågan, förordnade att återställning skulle ske med inerta och rena massor i stället för med de muddringsmassor som nämndens föreläggande avsåg.

Avslutningsvis kan det tilläggas att det nu sagda inte inskränker tillsynsmyndighetens möjligheter att i ett tidigare skede meddela förelägganden och förbud med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken. Tillsynsmyndigheten får då även bestämma att beslutet ska gälla omedelbart liksom, om det med hänsyn till risken för allvarliga skador eller om det finns andra särskilda skäl, utan föreläggande eller förbud, besluta att rättelse ska vidtas på den felandes bekostnad (se 26 kap. 18 och 26 § miljöbalken). När, som i detta fall, flera år har förflutit sedan den otillåtna åtgärden vidtogs och någon möjlighet

till rättelse i egentlig mening inte längre föreligger får bedömningen i stället ske enligt 2 kap. 8 § och 10 kap. miljöbalken.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Karin Wistrand, referent, och Caroline Hedvall Klostermark, tekniska rådet Ingrid Johansson samt tf. hovrättsassessorn Hanna Wallin.

Föredragande har varit Karin Wallin.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2023-12-19
meddelad i
Umeå

Mål nr M 783-23

PARTER

Klagande
J.H.

Ombud: Advokat J.N.
Ahlgrens Advokatbyrå HB
Box 137
901 04 Umeå

Motpart
Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Umeå kommun, 901 84 Umeå

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Västerbottens läns beslut den 22 februari 2023 i ärende nr 505-6654-2022, se bilaga 1

SAKEN

Föreläggande om rättelse av otillåten vattenverksamhet inom samfälligheten
A i Umeå kommun

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen ändrar länsstyrelsens beslut på så vis att den tid inom vilken det muddrade vattenområdet ska återställas bestäms till tolv (12) månader från lagakraftvunnen dom och redovisningen ska vara tillsynsmyndigheten till handa senast en månad senare.
2. Mark- och miljödomstolen ändrar också länsstyrelsens beslut på så sätt att massorna som används för återställning ska vara inerta och rena massor.
3. Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet i övrigt.

Dok.Id 461792

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138 901 04 Umeå	Nygatan 45	090-17 21 00 E-post: mmd.umea@dom.se www.domstol.se, Info om vår personuppgiftsbehandling: www.umeatingsratt.domstol.se eller kontakta oss		måndag – fredag 08:00–16:00

BAKGRUND

J.H. m.fl. har under år 2019 muddrat i Långsmalviken i Holmsund och lagt upp massorna på land.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Umeå kommun (nämnden) har den 27 februari 2020 förelagt J.H., ägare till fastigheten E, att senast den 30 juni 2020 redovisa en plan för hur återställande av otillåten vattenverksamhet inom samfälligheten A och utanför E med flera ska genomföras. J.H. överklagade nämndens beslut till länsstyrelsen och även detta beslut överklagades till mark- och miljödomstolen som den 16 augusti 2021 i mål M 3344-20 beslutade följande.

Muddringsmassorna från muddringen som genomfördes år 2019 och som inte omfattas av vad som godtagits av nämnden i anmälningssärendet och som lagts upp inom fastigheten A (markerade med gul streckad inramning i figur 1) ska grävas bort och återläggas inom området med röd streckmarkering (figur 1). Från streckmarkeringarna i figur 1 ska dock området närmast stranden i den lilla viken utanför fastigheterna F och G och den i anslutning markerade upplagsplatsen räknas bort.” Vidare upphävdes beslutspunkten 3 som löd: Det avverkade området norr om viken ska lämnas orört för att låta naturlig vegetation etablera sig efter att muddermassorna grävts bort. Mark- och miljödomstolen avslog överklagandet i övrigt.

Åtgärdsplanen togs fram och är daterad den 1 mars 2022.

Nämnden beslutade den 4 juli 2022 att förelägga J.H. att genomföra återställning av muddrat område och upplägningsområde inom samfälligheten Umeå A i enlighet med upprättad åtgärdsplan. I beslutet angavs att återställningen ska vara slutförd den 31 december 2022 och att redovisning med beskrivning av genomförandet ska vara nämnden till handa senast den 31 januari 2023.

J.H. överklagade ånyo nämndens beslut till länsstyrelsen. Länsstyrelsen ändrade genom beslut den 22 februari 2023 nämndens beslut på så sätt att återställningen ska vara klar senast den 15 februari 2024 och redovisningen ska vara tillsynsmyndigheten till handa senast den 15 mars 2024. Länsstyrelsen ändrade nämndens beslut också på så sätt att återställning, utöver vad som anges i åtgärdsplanen, får utföras även vintertid.

J.H. har nu överklagat även länsstyrelsens beslut till mark- och miljö-domstolen.

YRKANDEN M.M.

J.H. har i första hand begärt att mark- och miljödomstolen – med ändring av länsstyrelsens beslut – ska upphäva kommunens beslut om rättelse för otillåten vattenverksamhet på Umeå A. I andra hand har han begärt att den utsatta tiden för fullgörande av kommunens föreläggande förlängs till ett år efter att det finns ett lagakraftvunnet avgörande i målet.

Nämnden har motsatt sig att kommunens beslut om rättelse upphävs men har medgett J.H.s andrahandsyrkande.

VAD SOM ANFÖRTS VID DOMSTOLEN

J.H. har anfört i huvudsak följande.

Beslutet är inte lämpligt, av flera skäl

Beslutet omfattar åtgärder som inte är en effekt av muddringen. Det rödmarkerade område som anvisats som återläggningsplats har enligt ansökningshandlingar och bilder i kommunens tidigare tillstånd till muddring angetts vara "sedan lång tid muddrat" och att dessa "inte hänger ihop" p.g.a. höjcklackarna som det beviljats borttag av. Av bilderna som utgör underlag i beslutet framgår att det just är höjcklackarna som tagits bort i samband med den ifrågasatta muddringen. Kommunen har inte i sitt beslut redovisat på vilket sätt de åtgärder som omfattas av

föreläggandet motsvarar eller på något sätt står i rimlig proportion till ett påstått avsteg från tidigare tillstånd. Återläggandet synes omfatta betydligt mycket mer än vad som är motiverat av omständigheterna.

Beslutet omfattar även de delar som ostridigt omfattas av tidigare tillstånd. Det kan inte finnas någon grund för att ålägga J.H. att vare sig återlägga massor eller fylla ut de områden som omfattas av det tidigare meddelade godkännandet (tillståndet) från kommunens sida.

Det finns ingen avgränsning av hur mycket massor som berörs av föreläggandet. Eftersom såväl massor från tidigare tillståndsgivna muddringar som massor från nu aktuell muddring finns upplagda på A går det inte utifrån massorna på land avgöra "hur mycket" som nu skall återläggas. Om det anvisade området i princip bara utgörs av de områden som tidigare muddrats eller nu har muddrats med tillstånd saknas ju egentligen ett område som skulle ha muddrats utöver beviljat tillstånd.

Eftersom kommunen inte anvisat otillåtet muddrat område föreligger mycket stor osäkerhet om var muddringsmassor över huvud taget skall återläggas. I kommunens beslut går att utläsa att *"Den 5 maj år gjorde Miljö- och hälsoskydd fältbesök på platsen. Vid fältbesöket framkom att det sedan lång tid är muddrat på olika ställen i Långsmalviken. De muddrade delarna hänger inte ihop med varandra vilket dels gör att det dels är svårt att ta sig fram med båt och dels att höjklackarna mellan de djupare delarna hindrar normal vattenomsättning, vilket kan skynda på igenslamning av de djupare delarna."*

Vid kommunens godkännande av muddring så framgick det tydligt att vintertid och vintertillstånd i vattnet var ett krav för vattenverksamheten. Anmärkningsvärt är då att man i beslutet för återläggning lagt tidplanen under höst och därmed *utan att det råder vintertillstånd i viken*. Detta är ytterligare en motsägelse vad gäller hänsynstagande till miljö.

Föreläggandet är mer ingripande än vad miljönyttan motiverar

Av 26 kap. 9 § andra stycket miljöbalken framgår att ett föreläggande inte får vara mer ingripande än vad som behövs i det enskilda fallet. Den miljönytta som antas uppkomma även vid ett fullt ut lyckat försök att efterkomma föreläggandet måste vägas mot dels risken för uppkomna skador vid ett mindre lyckat återställande och de kostnader och olägenheter i övrigt som följer av föreläggandet.

Umeå tingsrätt har i sin dom i mål M 3344-20 uttalat att det inom ramen för den nu aktuella frågan ingår att pröva om de tänkta åtgärderna är miljömässigt motiverade eller inte. En sådan prövning måste givetvis ta sin utgångspunkt i den miljömässiga konsekvensen av ett s.k. 0-alternativ och de risker av olika slag som är förenade med ett agerande i enlighet med föreläggandet. Den ursprungliga motiveringen för att bevilja muddringen stämmer dåligt överens med nu aktuellt beslut om återläggning. I muddringsbeslutet noteras just att höjdklackarna "hindrar normal vattenomsättning". Eftersom bildbevis visar att det just är dessa som tagits bort kan en eventuell felbedömning av klackarnas volyminnehåll knappast påverka miljönyttan av att eliminera dem. Om något så borde ju miljönyttan bli större om klackarna visade sig vara större än bedömt.

Kommunen har tidigare motiverat tillstånd till muddring med värdet av ökad vattengenomströmning och de positiva effekter en sådan medför. Därför är det högst motsägelsefullt att nu hävda att minskad vattengenomströmning genom återläggning av muddringsmassor inte skulle vara miljöskadligt.

Det finns mycket stora risker förenade med ett åtgärdande i enlighet med kommunens föreläggande och mycket små utsikter till någon miljönytta. Detta redovisades redan i det följebrev till återställningsplanen som tidigare ingivits till kommunen och länsstyrelsen.

I korthet kan dock belysas följande ur yttrandet. "Vår erfarenhet är, och många andra muddringsärenden har visat, att muddring behöver återkomma inom relativt kort tid i form av underhållsmuddring för att tillse att syftet med muddringen kvarstår. Naturen arbetar ofta med att självläka områden som muddrats genom att

med sediment och erosion utjämna och fylla upp en svacka i en botten som tidigare muddrats. Denna självläkningsprocess är ofta färdigställd inom en kortare tidsram än 10 år.” och ”Vår bedömning är att det inte är givet att en återställning skapar miljönytta men att en återställning kan komma att ge upphov till andra nya bekymmer.”

J.H. är inte rätt mottagare och han saknar faktisk och rättslig möjlighet att följa föreläggandet

Som framgår av sakkunnige S.J.s bedömning så är det inte möjligt att faktiskt utföra utläggningen av massorna i viken utan att beträda privat mark.

Dessutom är det mycket sannolikt att körningen och de övriga maskinella åtgärderna i samband med denna orsakar stora skador på vägar, mark och natur. Ingen av de kringliggande markägare som J.H. varit i kontakt med ser något behov av den åtgärd som följer av föreläggandet. Det finns idag, såvitt kan utredas, ingen rätt för J.H. att använda och än mindre skada annan fastighetsägares mark för att komma åt att följa föreläggandet.

Miljönytta

Mark- och miljödomstolen uttalade vid sin förra prövning av den här frågan, då i frågan om huruvida ett utredningsföreläggande i och för sig var motiverat, i dom den 16 augusti 2021 i M 3344-20, bl.a. att ”Domstolen delar i denna fråga länsstyrelsens bedömning att prövningsramen är begränsad och att något slutligt ställningstagande till om åtgärderna är miljömässigt motiverade inte kan göras”. Vidare angavs att ”Det är först i samband med att planen redovisats som nämnden kan ta ställning till om det slutligen är miljömässigt motiverat att genomföra ett återställande av vattenområdet eller inte”.

När det nu handlar om ett föreläggande att faktiskt utföra åtgärder är det dags att domstolen tar slutlig ställning även till frågan om det är miljömässigt motiverat att genomföra ett återställande av vattenområdet eller inte.

H har låtit Pelagia Nature & Environment AB (Pelagia) göra en inventering av Långsmalviken under sommaren 2023 vilken sammanfattningsvis redogjorde för följande. Området delades in i ej muddrade referensområden och dessa jämfördes med muddrade områden. Bottenprover för bestämning av bottenfauna togs med Ekmanhämtare vilket kompletterades med vattenkikare och kratta för att hitta makrofyter (*undervattensväxterna – domstolens anm.*). Baserat på de mätningar som gjordes i samband med provtagningen kunde konstateras att medeldjupet för den muddrade botten var ca. 1,2 m, medan den icke-muddrade botten var betydligt grundare med ett medeldjup på ca. 0,5 m.

Resultatet visade att det var ”ingen skillnad” eller en ”något större varians” i antal observerade taxa (*systematisk biologisk enhet eller gruppering- domstolens anm.*) mellan den muddrade och den icke-muddrade botten avseende bottenfauna. I muddrat område hittades nio unika taxa och 32 totalt. I icke-muddrat område hittades tio unika taxa och 34 totalt. Antal taxa som var gemensamma för båda områdena var 23. För makrofyterna hittades tio arter i både muddrad och icke-muddrad botten, dock med något olika arter i områdena. Resultatet visar att den muddrade botten ökat diversiteten i området eftersom där växte arter som är anpassade till större vattendjup och i det icke-muddrade området fanns arter som föredrar grundare områden. Slutsatsen är att bottenfauna har återkoloniserat det muddrade området.

H drar härav slutsatsen att av bifogat utlåtande från miljösakkunnig vid Pelagia framgår med all önskvärd tydlighet att det inte uppkommer någon som helst miljönytta om man återför aktuella massor till vattnet. Tvärtom kommer det att vara skadligt för den bottenfauna som redan etablerat sig. Det har redan uppstått ett nytt och fullt fungerande naturtillstånd i muddarfåran. Den muddrade fåran kommer dessutom genom helt naturlig bottenförändring att återgå till sitt naturliga tillstånd över tid. Detta utan plötsligt tillförda ”döda” massor. Dessutom medför de förelagda åtgärderna en stor risk för såväl miljöförstöring i vattenområdet som skada på angränsande markområden. Till detta skall läggas de stora ekonomiska kostnaderna och arbetsmiljörisken för de som skall utföra åtgärden.

Även denna typ av förelägganden är underkastade normala krav på proportionalitet. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får därför inte tillgripas. Ingripandet bör alltså begränsas till vad som verkligen behövs. Det bör bara omfatta sådana åtgärder som verkligen fordras av miljöskäl och kan försvaras med en större miljönytta än miljöskada. Så är inte fallet med de åtgärder som nu är aktuella. Den sammantagna bedömningen måste bli att planerade åtgärder kommer att medföra större miljöskada än miljönytta och att det finns betydligt lindrigare åtgärder som är fullt ut godtagbara ur ett miljöperspektiv.

En genomgång av yttrandena från nämnden synes ge vid handen att myndigheten är mer intresserad av att ålägga J.H. att utföra ett riskabelt, kostsamt och potentiellt miljöskadligt projekt, än att fundera över vad som utgör en proportionerlig och adekvat åtgärd ur ett rent miljöperspektiv. Yttrandet präglas mer av straffrättsligt tankesätt än miljöomsorg.

Som tidigare påpekats så uttalade Mark- och miljödomstolen uttryckligen i sin dom den 16 augusti 2021, bl.a. att ”Domstolen delar i denna fråga länsstyrelsens bedömning att prövningsramen är begränsad och att något slutligt ställningstagande till om åtgärderna är miljömässigt motiverade inte kan göras.”. Vidare angavs att ”Det är först i samband med att planen redovisats som nämnden kan ta ställning till om det slutligen är miljömässigt motiverat att genomföra ett återställande av vattenområdet eller inte”.

Att det gått lång tid sedan den ifrågasatta muddringen utfördes är alltså inget i sig som var svårt att förutse eller något som talar för en åtgärd utan det är de idag föreliggande miljömässiga förhållandena och vad som bäst gynnar miljön som skall styra domstolens initiala beslut, inget annat. Mot detta skall sedan vägas proportionalitet och kostnadsaspekter.

Jämförelsevis kan hänvisas till mål M 2401–22 i Mark- och miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt. Där fann domstolen att växtligheten på den i målet aktuella

platsen skulle återetablera sig på platsen även om den upptagna massan inte återfördes. Det var i målet fråga om återställningsåtgärder vid en otillåten muddring. Där konstaterar domstolen att återförandet av de aktuella muddermassorna riskerade att ha större negativa effekter än positiva, varvid beslutet om att återföra muddermassorna till vattenområdet upphävdes. Det framgår enligt hans uppfattning tydligt i målet att det skall göras en avvägning mellan de negativa och positiva effekterna som en förelagd åtgärd har för områdets möjligheter att återhämta sig.

H har inte någon kännedom om under vilka omständigheter bilderna som kommunen ingivit tillkommit eller ingivits. En observation som kan göras utifrån bilderna är dock att inte heller de orörda delarna på bilderna verkar utgöras av en sådan miljö som kommunens handläggare sade sig vill skydda och helst återskapa och att massorna till relativt stor andel verkar bestå av organiskt material i form av grenar och stubbar eller liknande, en omständighet som än mer gör att man kan ifrågasätta dess lämplighet som återfyllnadsmaterial. Dessutom stärker det bilden av att annat, förutom rena jordmassor legat på platsen sedan tidigare. Detta har ju även omvitnats av en granne. I övrigt är det svårt att ha någon kommentar till ett antal okommenterade bilder, utan angiven avsändare och vars syfte med ingivandet inte heller närmare presenterats. Enligt hans uppfattning är det i vart fall mer relevant hur det ser ut på platsen idag, vilket framgår av bl.a. Pelagias yttrande och av bilder från platsen A från den 22 augusti 2022.

Nämnden har anfört i huvudsak följande.

Det som J.H. anfört om att det i kommunens ”tillstånd” står att det rödmarkerade område som angetts som återläggningsplats är sedan lång tid muddrat är felaktigt på två sätt. Påståendet är taget ur sitt sammanhang. Enligt anteckningarna från fältbesöket som nämnden gjorde inför att fatta beslut står det: *”Vid fältbesöket framkom att det sedan lång tid är muddrat på olika ställen i Långsmalviken”*. Dessutom är det rödmarkerade återläggningsområdet endast till mindre delar sammanfallande med de områden som har muddrats tidigare.

Det påstås även att dessa äldre muddringar skulle vara tillståndsgivna. Av dessa har endast en (1) muddrats efter godkänd anmälan enligt vad nämnden fått kännedom om, efter att nämnden efterfrågat beslut angående muddringsärenden från boende kring viken, markägarna, länsstyrelsen och i Umeå kommuns diarium.

Det område där muddring godkänts omfattas inte av de aktuella kraven på återställning.

Enligt nämnden finns det inget hinder mot att kräva återställning av områden som inte muddrats på laglig grund. Det är dessutom tydligt vid jämförelse av flygbilder före och efter åtgärden att den aktuella muddringen även omfattar områden som tidigare har varit muddrade. Se bland annat: "Möjlighet att yttra sig inför beslut beträffande återställning ..." daterad 2019-09-30.

Det som anförts om att det av bilderna som utgör underlag i föreläggande om rättelse framgår att det är höjdlackarna som har tagits bort i samband med den ifrågasatta muddringen anser nämnden är helt felaktigt. Det framgår mycket tydligt att muddringen genomfördes inom hela det rödmarkerade området som angetts som återläggningsplats. På drönarbilden syns tydliga kanter efter grävningen på botten som ligger i linje med övrig muddring.

Nämnden vill förtydliga att den totala arean för de tre områden i beslutet om att godkänna muddring är 15 m² och 4 m³. Angående anteckningen om att höjdlackarna hindrar normal vattenomsättning vill nämnden anföra att detta åtgärdas bäst genom att återfylla den muddrade kanalen. Nämnden har för övrigt aldrig påstått att det skulle uppstå någon "miljönytta" med att ta bort klackarna. Det är ett antagande att genomströmningen av vatten skulle kunna påverkas. Nämnden har inte bedömt i beslutet huruvida detta innebär en positiv effekt för miljön.

Angående avgränsning av hur mycket massor som ska återläggas så är mängden densamma som grävdes upp vid muddringen. Det är angivet i föreläggandet att

återutläggning ska ske så att vikens naturliga ”jämna och grunda bottenmorfologi återupprättas”.

En konservativ beräkning av vilken den minsta mängden (volymen) samt minsta tänkbara ytan som ska återfyllas ger följande: Vid en mätning av de områden som inte sammanfaller med äldre muddringar så blir det ett område som lågt räknat är 40 x 5 meter samt ett område som är 60 x 5 meter (totalt 500 m²). Vid ett konservativt antagande om att muddringsdjupet är 0,5 meter ger det en volym om 250 m³. Det är 246 m³ mer än vad H hade angett i sin anmälan och vad som har godkänts.

Som framgår av nämndens underlag till beslut som är kommunicerade är hela den muddrade kanalen cirka 170 meter lång och mellan 5 och 7 meter bred. Till det kommer bredare partier. Uppläggningsområdet kan på flygbild uppmätas till en area av cirka 500 m². Fotografier på upplagsområdet som togs vid fältbesöket innan uppläggningen gjordes och jämförs med fotografier som togs när grävmaskinen stod på muddringsmassorna samt mätning av den area som upplaget omfattade visar på att volymen är betydligt större än så.

Att nämnden angett att det är ett krav att vattenverksamheten skulle genomföras under vinter är felaktigt. I beslutets står det som en försiktighetsåtgärd att muddringen *inte ska genomföras under maj till juni*. Under rubriken ”Skäl till beslut” står att *”bästa tiden för muddring är under hösten eller vintern”*. Det är H själv som i återställningsplanen har angett att *”Tidpunkt för utförande enligt planen bör vara höst för att beakta och innehålla krav utifrån artskyddsdirektivet”*. Nämnden anser att hösten är en bra tid eftersom det är en lägre aktivitet för vattenlevande organismer. Nämnden anser fortsatt att nytta med en återställning överväger tillfälliga olägenheter, eventuella risker och den kostnad som det innebär att genomföra den. Detta förutsatt att återställningen genomförs enligt föreläggandet om återställning och den plan som H lämnat in. Angående påståendet om ”självläkningsprocesser” lämnar vi därhän.

Nämnden ser inte att det behöver vara något problem med markskador som kan uppstå vid återställningen. Den aktuella stranden är inte naturlig. Det är gräsmattor och upplagda stenblock som är möjligt att återställa efter arbetet. Äldre flygbilder ger vid handen att strandlinjen på den östra sida av viken är förändrat av människan i allt väsentligt under 1900-talet. Området norr om viken är sedan muddringen gjordes redan skadad av maskinerna som fraktade muddringsmassorna och den grävmaskin som användes. Skadorna ska repareras efter utfört arbete enligt föreläggandet.

Enligt nämnden krävs det inte att ägarna till den samfällda marken ser något behov av åtgärden som följer av föreläggandet.

Angående att det nu ska ha inträtt ett nytt naturtillstånd vill nämnden betona att efter att åtgärden dokumenterades med fotografering från drönare den 30 september 2019, där muddringens omfattning kunde avgränsas, påbörjade nämnden processen om rättelse, genom att delge J.H. de underlag som de hade inför att fatta beslut om återställning. Att processen har dragit ut flera år på grund av överklaganden och långa handläggningstider hos överprövningsmyndigheter kan inte användas som skäl för att avstå från lämpliga återställningsåtgärder. Nämnden anser därmed att mark- och miljödomstolen ska bortse från dessa argument.

Nämnden anser, som tidigare har framförts, att nyttan för miljön med en återställning överväger tillfälliga olägenheter, eventuella risker och den kostnad som det innebär att genomföra den. Återställningsåtgärden kan anses vara omfattande, men omfattningen av återställningen är i proportion till den ej tillåtna, mycket omfattande muddringen som J.H. låtit genomföra.

Att viss flora och fauna har etablerat sig - nu när det gått några år - inom det muddrade området och på uppläggningsplatsen är inte anmärkningsvärt på något vis.

Nämnden noterar att J.H. genom Pelagias PM redovisar en mer precis inmätning av muddringdjupet än vad som varit tillgänglig tidigare. Det muddrade djupet är betydligt större än vad som antagit i den beräkning som redovisades i bemötandet den 8 september 2023. Även muddringens omfattning i planled redovisar nu H vara inom ett område som närmar sig nämndens bedömning.

Som nämnden tidigare framfört har överklaganden och långa handläggningstider hos överprövningsmyndigheter gjort att processen har dragit ut flera år. Att det under dessa år har börjat växa på botten där det är muddrat, eller på muddermassorna är, som de har framfört tidigare, inte skäl att avstå från den återställning som H tagit fram en plan för, och som nämnden förelagt om att den ska genomföras.

Nämnden har begärt in expertgranskning av den undersökning som Pelagia har genomfört på uppdrag av J.H. A.S. och K.D., marinbiologer som är verksamma på Länsstyrelsen har tagit del av Pelagias rapport "PM Långsmalviken, Holmsund 2023". Deras gemensamma, samlade bedömning är att det är miljömässigt motiverat att genomföra återställningen av det muddrade området i enlighet med kommunens beslut. De har sammanfattningsvis lämnat följande kommentarer till rapporten:

För ekosystemet är inte endast antalet arter viktigt utan också dominans mellan arter. Till exempel hittades det kransalger på alla referensområden men endast i ett av de muddrade områdena. Resultatet berättar dock inte om det hittades en skott av en kransalg eller en hel äng av kransalger. Därmed är det tveksamt att påstå att den muddrade rännan har återhämtat sig. Erfarenhetsmässigt så kan det förekomma höga täckningsgrader av opportunister och tåliga arter såsom ålnate och borstnate i mudderrännor. Det finns också brister i artbestämning. Nateväxter, möjor och kransalger är inte identifierade på artnivå vilket gör att det finns stor osäkerhet om det riktiga antalet arter och därmed om diversiteten har ökat eller minskat. Nästan 30 % av arterna i referensområdena var sådana som inte förekom i muddringen och vice versa. Det är alltså möjligt att muddringen har försämrat habitatet för vissa arter och öppnat

den för kolonisering av opportunistiska arter såsom *Potamopyrgus antipodarium*, en främmande art som endast hittades i den muddrade rännan. Den naturliga miljön har ändrats, djupet i muddringen är inte naturlig i denna vik. Att den opportunistiska och tåliga arten ålnate hade etablerat sig i mudderrännan i större mängder och att det sågs fisk i den muddrade rännan just under karteringen är inget tecken på att mudderrännan skulle fungera som ett lek- och uppväxtområde för fisk.

Sammanfattningsvis upplever kommunen att det vill göras gällande att en muddring inte skulle påverka vattenmiljön och den biologiska mångfalden då den efter viss tid skulle återgå till den ursprungliga vattenmiljön. Muddring i vatten är enligt lag en tillståndspliktig verksamhet och skall föregås av en bedömning av miljöpåverkan, vilket inte gjorts i detta fall. Enligt de bedömningar som redovisats ovan finns det miljömässiga fördelar med att återställa vattendjupet och kommunen ser inte att det som framförts talar emot detta. Om den argumentation som förs av motparten skulle vinna gehör skulle muddringar i allmänhet inte kunna bestridas i någon större omfattning.

UTREDNINGEN

J.H. har åberopat vittnesförhör med K.K. på Pelagia Nature & Environment AB.

Han har som skriftlig bevisning gett in foljebrev från Emcon miljökonsult, utlåtande från S.J., utlåtande från J.B., yttrande från T.W. Konsult AB, PM från Pelagia Nature & Environment AB och bilder.

Nämnden har gett in yttranden i målet samt fotografier från platsbesök i april och maj 2019.

Mark- och miljödomstolen har hållit sammanträde och syn på stället den 14 november 2023.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser

Enligt 11 kap. 9 § miljöbalken (1998:808), krävs som huvudregel ett tillstånd för vattenverksamhet, men i den mån det är särskilt föreskrivet är det enligt 11 kap. 9 a § miljöbalken tillräckligt att vattenverksamheten anmäls innan den påbörjas. I 19 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. finns en uppräknig av anmälningspliktiga vattenverksamheter. Av 11 kap. 12 § första stycket miljöbalken framgår vidare att tillstånd enligt miljöbalken eller anmälan enligt 9 a § inte behövs om det är uppenbart att vare sig allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena.

Enligt 26 kap. 9 § första stycket miljöbalken får en tillsynsmyndighet meddela de förelägganden som behövs i det enskilda fallet för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska följas. Av andra stycket samma paragraf framgår att mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet inte får tillgripas.

Inledningsvis konstaterar mark- och miljödomstolen att muddringen utgör en vattenverksamhet enligt 11 kap. 3 § miljöbalken. Det vattenområde som muddrats är enligt kommunens uppgift cirka 500 m² viket innebär att åtgärden omfattas av anmälningsplikt. Av bland andra kommunens invändningar mot muddringen framgår att det är uppenbart att allmänna eller enskilda intressen har skadats genom åtgärden och det går således inte att åberopa 11 kap 12 § miljöbalken.

Domstolen kan således konstatera att muddringen utförts utan föregående anmälan om vattenverksamhet. Enligt 29 kap 4 § miljöbalken följer att för otillåten miljöverksamhet döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet påbörjar eller bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd utan tillstånd eller godkännande eller utan att ha gjort en anmälan, allt enligt vad som krävs i bestämmelsen i 11 kap. 9 b § om anmälningspliktiga vattenverksamheter. Emellertid så är det inte miljöbrottet som domstolen ska pröva utan om länsstyrelsens beslut

om nämndens föreläggande av rättelse av otillåten vattenverksamhet innebär en mer ingripande åtgärd än vad som behövs i det enskilda fallet i enlighet med 26 kap. 9 § miljöbalken.

Av 2 kap. 8 § följer att alla som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som medfört skada eller olägenhet för miljön ansvarar till dess skadan eller olägenheten har upphört för att denna avhjälpas i den omfattning det kan anses skäligt enligt 10 kap. I den mån det föreskrivs i denna balk kan i stället skyldighet att ersätta skadan eller olägenheten uppkomma. Fråga är då om det är skäligt med återställning enligt 10 kap miljöbalken där det anges att med allvarlig miljöskada avses en miljöskada som är så allvarlig att den genom påverkan på ett vattenområde har en betydande negativ effekt på kvaliteten på vattenmiljön. Vidare anges i 10 kap. 5 § att den som är ansvarig för att avhjälpa en allvarlig miljöskada skall utföra eller bekosta det avhjälpande som behövs för att omedelbart förebygga ytterligare skada på miljön a) återställa miljön till det skick som den skulle ha varit i om skadan inte hade uppstått, och b) kompensera för förlorade miljövärden i avvaktan på återställande, och c) kompensera för förlorade miljövärden på annat sätt, om ett återställande inte är möjligt.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen ska pröva om det var rätt av länsstyrelsen att avslå J.H.s

överklagande av nämndens beslut att förelägga J.H. att återställa muddrat område och uppläggningsområde inom samfälligheten Umeå A. Länsstyrelsen ändrade nämndens beslut endast på så sätt att datum för återställningens genomförande ska vara den 15 februari 2024 och redovisningen ska vara nämnden tillhanda senast den 15 mars 2024, samt att återställningen får utföras även vintertid.

I domen i mål M 3344-20 hänvisas till att det är först i samband med att åtgärdsplanen redovisas som nämnden kan ta ställning till om det slutligen är miljömässigt motiverat att genomföra ett återställande av vattenområdet eller inte. Domstolen anser att det finns tillräckliga skäl som talar för att återställande ska ske för att det ska vara befogat att lämna in en plan för återställande som tillsynsmyndigheten kan ta

ställning till. J.H. tog fram en åtgärdsplan i mars 2022 varefter nämnden förelade honom att utföra återställning i enlighet med åtgärdsplanen. Det är detta föreläggande som nu är föremål för prövningen.

Domstolen finner inledningsvis att det varit riktigt av nämnden att rikta föreläggandet mot J.H. Att J.H. kan anses ansvara för den utförda muddringen har redan avgjorts i M 3344-20 och det har inte heller ifrågasatts i detta mål.

När det gäller J.H.s rättsliga möjlighet att genomföra arbetet har han in-vänt att han inte har rätt att använda och köra över privat mark som är belägen intill havsviken. Huruvida han kan få tillåtelse av grannarna att köra över deras mark har inte J.H. redogjort för. Mark- och miljödomstolen bedömer emellertid att H inte behöver köra över privat tomtmark för att åstadkomma rättelse.

Mot bakgrund härav finns enligt mark- och miljödomstolen inte skäl att göra någon annan bedömning vad gäller J.H.s ansvar för fullgörandet av de förpliktelser som följer av föreläggandet. Mark- och miljödomstolen konstaterar att föreläggandet är lagligen grundat och det har inte framkommit att J.H. saknar faktisk och rättslig möjlighet att fullgöra vad som ålagts honom i föreläggandet.

Föreläggandet hänvisar till åtgärdsplanen daterad 1 mars 2022 som är upprättad av Emcon miljökonsult AB och som H själv beställt i enlighet med domen i M 3344-20. Mark- och miljödomstolen har tagit del av åtgärdsplanen och anser att det är tillräckligt tydligt vilket vattenområde som ska återställas och vilka massor planen avser. Det faktum att H har en annan uppfattning om motiveringen i föreläggandet kan inte anses visa att föreläggandet är otydligt.

Vad gäller vilket område som massorna ska återföras till anger planen att de ska återläggas inom området med röd streckmarkering, se figur nedan. Även här anser mark- och miljödomstolen att klaganden, som i vart fall varit delaktig i att utföra muddringen, bör ha goda förutsättningar att förstå hur massorna avses fördelas inom det streckmarkerade området.

Inom rödmarkerat område ska muddermassor läggas för att återställa bottenpogرافin. Upplagda muddermassor som ska återföras är inringade med gul markering (från Återställningsplanen, foto från september 2019).

J.H. har gjort gällande att även om det rör sig om massor från en olovlig muddring så visar den inventering som Pelagia gjort att ett nytt naturtillstånd inträtt i den muddrade rännan och att en återställning med muddermassorna skulle medföra en större miljöskada än miljönytta. Han menar därför att föreläggandet är oskäligt och att det enligt 26 kap. 9 § miljöbalken är mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet.

Domstolen har tagit del av Pelagias inventering där bottenprover från det muddrade området jämförts med det icke-muddrade och grundare området. Muddringen gjordes våren år 2019 och inventeringen gjordes i slutet av juni 2023, d.v.s. fem vegetationsperioder senare. Resultatet visar att antalet individer och antal taxa i stora drag är i samma storleksordning vid jämförelse mellan det påverkade och referensområdet. Inventeringen är utförd enligt branschpraxis och artbestämningen är gjord av erkänt kompetent konsult. Resultatet får därmed anses vara tillfyllest för att beskriva förhållandena i viken så som de var vid inventeringstillfället. I denna del anser domstolen att utlåtandet från de av nämnden hörda marinbiologerna förefaller vara inriktat på att bekräfta en i förväg bestämd uppfattning.

Domstolen gör på grundval av synen och ingivna utredningar i målet följande bedömning om miljöskadan till följd av muddringen, miljönyttan vid en återställning och av skäligheten att återföra massorna till viken.

Långsmalviken ligger i ett område som är påverkat av landhöjningen med 9 mm per år. Av ortofoton framgår att allt sedan bebyggelsen tilltog runt viken så har man muddrat, se nedan.

Runt viken ligger villor för åretruntbruk, och de flesta har egen bygga av varierande utförande. Det förefaller således som om en lokal vana har etablerat sig att vidmakthålla tillräckligt vattendjup för båtar bland annat. För att göra det möjligt att använda båt från egen brygga är det nödvändigt och kommer än mer att behöva muddras i viken. Vid varje sådan muddring tas bottenfauna och undervattensväxter bort och ekosystemet i viken påverkas. Så skedde även vid muddringen av H år 2019. Att skjuta konsekvenserna av den pågående landhöjningen framför sig genom återkommande muddringar och utan föregående laglig prövning av muddringen är inte förenligt med bestämmelserna i miljöbalken. Att miljöskada skett kan således konstateras.

Genom underlåtenhet att följa nämndens föreläggande och överklaganden av alla beslut har åren gått och det muddrade området har återkoloniserats av arter som föredrar ett relativt sett större vattendjup. I Pelagias rapport dras slutsatsen att om området får lämnas orört så kommer de arter som återkoloniserat det muddrade områ-

det att bestå och att landhöjningen och vågrörelser kommer att jämna ut nivåskillnaderna mellan det muddrade och icke-muddrade området. Pelagia avråder från att återföra muddermassorna som lagts upp på land eftersom de dels är bevuxna med landlevande växter och att de dels består av finkorniga muddermassor. Vid synen kunde domstolen konstatera att muddermassorna som lagts upp i viken numera är bevuxna med örter och sly. Miljönyttan med att återföra muddermassorna är således inte odelat positiv. Växtmaterial från land som vid nedbrytning skulle förbruka syre i en grund havsvik är inte önskvärt. Inte heller är det lämpligt att återföra finkornigt material som skulle kunna orsaka grumling i vart fall inne i viken. Att det skulle innebära en miljönytta att återföra de finkorniga muddermassorna med växtligheten och det organiska materialet till viken, är således inte fallet.

J.H. har uttryckt svårigheter att förstå nämndens föreläggande och vad som omfattas, att det förekommer motsägelsefulla uppgifter om lämplig årstid och att i övrigt så skulle ett återförande av muddermassorna innebära körning med grävmaskin på mark som H inte har tillträde till. Det sista förhållandet hindrade emellertid inte H från att tidigare muddra och lägga upp massorna med hjälp av grävmaskin. Att undslippa återställning på den grunden saknar därför fog. Ett sätt att lägga ut massor är att vänta tills viken är bottenfrusen på vintern eller i vart fall att isen är tillräckligt tjock för att bära en grävmaskin. På det sättet behöver inte grävmaskinen köras över gräsmattor och H behöver således inte tillträde till annans mark för att komma åt det muddrade området.

Ovan framgår att det å ena sidan är olämpligt att återföra muddermassorna, men å andra sidan så har en miljöskada skett som bör läkas i den mån det går enligt 10 kap. miljöbalken. Domstolen delar nämndens uppfattning att om muddringen inte återställs så är sannolikheten stor för att det kommer att fortsätta muddras i viken och behovet eller önskemålet kommer troligen att öka eftersom normalt vattendjup redan nu i viken är ca 0,5 m. Domstolen gör härvid bedömningen att återställning ska göras med 250 m³ men inte med muddermassorna utan med andra rena massor som inte innehåller nämnvärda halter organiskt material. Sådana massor kan vara sand, grus eller sten. För att undvika påverkan på andra fastigheter kan som nämnts

ovan massorna köras ut på isen och läggas ut där muddringen är gjord för att när isen tinar sjunka ner i den muddrade rännan. Alternativ till att nyttja isen är att med grävmaskin köra ut massor på hösten.

J.H. har orsakat en miljöskada och ska utföra eller bekosta det avhjälpande som behövs för att (omedelbart) förebygga ytterligare skada på miljön. Domstolen bedömer att ett återställande av naturvärdena i viken inte är möjligt, men Johan H ska genom att återfylla det muddrade området med andra rena massor kompensera för förlorade miljövärden. På samma sätt som muddringen så kommer det att medföra en temporär påverkan för de arter och individer som hunnit etablera sig i den muddrade djupare delen. Emellertid så kan andra massor erbjuda en bättre och mer varierad livsmiljö och således innebära en kompensation för den miljöskada som skett. Detta innebär att de upplagda muddermassorna ska få ligga kvar eller i vart fall inte återföras till vattenområdet.

Sammanfattning

Muddringen har orsakat en miljöskada genom att ta bort den bottenfauna och de arter som då växte i det muddrade området samt gjort så att botten blivit ojämn och viken utsatt för påverkan från båttrafik. Efter fem somrar är antalet arter i det muddrade området jämförbart med i det icke-muddrade området, men detta innebär inte att miljöskadan har försvunnit. Den naturligt grunda havsviken ska fortsätta utvecklas som en grund havsvik utan olovliga muddringar. Det är därför inte oskäligt eller mer ingripande än vad som behövs i detta fall att återställa det muddrade området med rena massor. Mark- och miljödomstolen avslår därför överklagan och bestämmer att återställningen ska var utförd senast ett år efter att denna dom vunnit laga kraft. Återställningen omfattas inte av anmälnings- eller tillståndsplikt i och med detta beslut.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (MMD-02)

Överklagande senast den 9 januari 2024.

I domstolens avgörande har rådmannen Thomas Blomgren, ordförande, och tekniska rådet Anita Wennström deltagit. Föredragande har varit beredningsjuristen Karl Modig.